

S2E3. Bombardementet på København

Jeanette: Vor Frue Kirke brænder. Tårnet står i flammer fra øverst til nederst. Fjendens missiler regner over den hellige by. Branden fra kirkens tag oplyser rædselsnatten og sender lysskær langt ud i den kaotiske by. Det er et frygteligt scenarie. Så ufatteligt og forfærdeligt, at ingen beskrivelse kan gengive det. Nu falder det 120 meter høje tårn og styrter sammen i et brag, der et øjeblik overdøver den rasende kanontorden. Overalt er der død og ødelæggelse. Mennesker falder omkuld på gaden, og bygninger styrter i grus. På Langebro kæmper flygtninge sig ud af det levende mareridt, trækkende på vogne med flyttegods og lemlæstede mennesker. Velkommen til Varbergs Danmarkshistorier. Mit navn er Jeanette Varberg. Jeg er museumsinspektør, arkæolog og forfatter, og i denne podcast vil jeg sammen med nogle af Danmarks dygtigste historikere, arkæologer og eksperter fortælle om de mest fascinerende ting i danmarkshistorien, som du skal kende for at forstå det samfund, som du lever i i dag. Denne sæson kommer til at handle om slag, der har formet Danmark. I dag skal jeg fortælle dig om Københavns Bombardement i 1807. En ekstrem voldshandling, der senere er blevet kendt som historiens første terrorbombardement, og som havde store konsekvenser for Danmarks status som stor søfartsnation. Jeg vil tage dig med ind i hjertet på de danskere, der oplevede bombardementet. Hvorfor endte civile danskere med at blive ofre for de europæiske nationers magtspil? Derfor vil jeg tale med dig, Rasmus Voss Ja, du er militærhistoriker og museumsinspektør på Nationalmuseet, og så ved du en masse om dengang Danmark var en stor søfartsnation.

Rasmus: Yes!

Jeanette: Velkommen til Varbergs Danmarkshistorier.

Rasmus: Tak skal du have.

Jeanette: Og vi skal jo møde en ung dansk søofficer, Jens Jacob Paludan. Og ham er du glad for. Hvem var han?

Rasmus: Han var søofficer. Egentlig startede han med at læse til jurist, mener jeg. Og han har også sejlet i Amerika og Vestindien og været i Amerika. Han har nogle virkelig fantastiske beskrivelser derfra også. Men grunden til, at jeg har beskæftiget mig med

ham, er på grund af hans rolle under Københavns Bombardement. Han er simpelthen et af de bedste øjenvidner til den søkrig, som også udspillede sig i forbindelse med denne voldsomme begivenhed.

Jeanette: Ja, for sammen med sin enhed af kanonbåde forsøgte han at forsvare København under bombardementet, og han har senere beskrevet forløbet i sine erindringer. Her skriver han, hvordan en fremmed flåde pludselig dukker op i Øresund. Næste dag holdt hele den engelske flåde ned nordfra. Den bestod af 18 linjeskibe, 9 fregatter, 22 bombardérbrigger og -korvetter og omtrent 500 transportskibe, som i alt holdt sig i baggrunden. Efter at have landsat på Sjællands kyst omtrent 33.000 mand. Hvorfor befinder hele den engelske flåde sig pludselig ud for Københavns Havn? Hvad sker der her? Hvorfor er der lige pludselig alle disse skibe i Øresund?

Rasmus: Optakten til denne her meget overraskende begivenhed er jo virkelig lang. Hvis man skal starte et sted, så må det nok være i 1789, da Den Franske Revolution bryder ud. De parisiske borgere stormer Bastillen, og der er uro i Frankrig i mange år, som et eller andet sted kulminerer med henrettelsen af den franske konge Ludvig den 16. i 1793.

Jeanette: Og også af hans dronning, Antoinette, der siger det berømte: "Hvis de sulter, fordi de ikke har noget brød, så giv dem dog kage."

Rasmus: Ja, lige præcis. Det er hun i hvert fald blevet tilskrevet, det citat, der illustrerer utroligt stor uvidenhed og dumhed. Og som et eller andet sted illustrerer adelens afstand til almindelige menneskers vilkår. Men for at komme tilbage til det her: Det er klart, at disse voldsomme begivenheder i Frankrig - altså en begivenhed, hvor de kronede hoveder simpelthen bliver halshugget - skaber selvfølgelig stor opstandelse og frygt og vrede i resten af Europa i de enevældige lande og stater, som Europa består af på dette tidspunkt. Der går ikke ret mange år, og så tørner denne revolutionære regering i Frankrig sammen med stort set alle andre europæiske stater. De første par år kæmper revolutionsstyret med ryggen mod muren, men efter et par år vender krigslykken, og så begynder Frankrig simpelthen at slå de enevældige stater på striben. En af grundene er selvfølgelig, at man har en virkelig dygtig lille general, nemlig Napoleon Bonaparte, som senere svinger sig op til at blive Frankrigs leder. Disse begivenheder kender man normalt som Revolutions- og Napoleonskrigene.

Rasmus: Det er simpelthen krige, der raser i Europa i en menneskealder. Frankrig farer frem på kontinentet, stater bliver slettet af landkortet, nye opstår, grænser bliver ændret osv. Frankrigs store modstander - arvefjenden kan man faktisk godt kalde dem - er Storbritannien. Det er England, som holder stædigt ud mod Frankrig med forskellige koalitions partnere i løbet af årene. Den ene koalition skabes, bliver slået af Frankrig, falder sammen, og en ny dannes - og sådan fortsætter det faktisk. I 1807 - det år, hvor Københavns Bombardement finder sted - er der i virkeligheden opstået lidt af en 'dead-lock'-situation i Europa. Frankrig dominerer stort set hele kontinentet. Storbritannien har Rusland og Sverige tilbage som allierede, og Rusland er den eneste reelle magt med en nogenlunde intakt hær tilbage. Storbritannien sidder til gengæld på havet: De har simpelthen det totale søherredømme. Det gør, at Napoleon ikke kan invadere England, fordi den stærke engelske flåde ligger ved kanalen. Og dermed er der ligesom opstået en eller anden form for dødvande.

Jeanette: Og hvor er Danmark så midt i alt det her?

Rasmus: Danmark forholder sig simpelthen neutral. Det har Danmark gjort i rigtig, rigtig mange år og lukreret på handel med de forskellige krigsførende parter.

Jeanette: Er der simpelthen en fordel ved, at Danmark er neutral - for danskerne?

Rasmus: Ja, Danmark har holdt sig neutral i det meste af 1700-tallet og simpelthen udnyttet Dannebrog som 'bekvemmelighedsflag'. De har kunnet handle med de forskellige krigsførende parter. Normalt, hvis Frankrig forsøger at drive søhandel, så smadrer englænderne jo bare den franske flåde - opbringer handelsskibe osv. Men Danmark kan sejle uhindret. Det er klart, at det også har bragt Danmark på kant med Storbritannien, som er havenes hersker. Det fører til en meget kort, lille krig i 1801, som kulminerer med Slaget på Reden, som også er et meget berømt slag. Og det er faktisk kun en krigstilstand, som varer få måneder. Danmark slipper med skindet på næsen og kan sådan set fortsætte sin neutralitet.

Jeanette: Men i 1807 går den ikke længere.

Rasmus: Nej, så går den ikke. Når du nu siger neutral, og at Danmark står alene, er det lidt en sandhed med modifikationer. Danmark er faktisk russisk klientstat på dette tidspunkt. Dvs. at Rusland faktisk på mange måder garanterer Danmarks neutralitet.

Jeanette: Interessant.

Rasmus: Der sker det i 1807, at der er det ligesom slut for Rusland. Frankrig slår Rusland i Slaget ved Friedland, og Rusland er simpelthen færdig. Dvs. nu er der ikke længere nogen til at garantere Danmarks neutralitet. Der er en hel masse forviklinger, men nu prøver jeg bare ultrakort at forklare de store linjer.

Jeanette: Det går super. Jeg er sådan set med. Jeg sidder bare med et spørgsmål: Hvad er det egentlig, englænderne vil? Hvorfor er de efter os?

Rasmus: Dels er de selvfølgelig vrede over, at Danmark handler med Englands fjender. Det er det, der gør, at man kommer på kant. Men så er det også sådan, at Danmark ligger ved indsejlingen til Østersøen: Geostrategisk har Danmark en meget speciel placering. Og Østersøen spiller altså en ret speciel rolle for stormagterne på dette tidspunkt, som man nærmest måske kan sammenligne med Mellemsøen i dag på grund af olien. Rigtig mange vigtige flåderessourcer får man i Østersølandene. Det er forskellige typer tømmer, det er jern til ankere og nagler, kobber osv. Og så er det hamp: russisk hamp til tovværk til skibe.

Jeanette: Ja, for situationen i Europa er vel, at man har alle disse flåder af skibe bygget af træ. Og der er jo næsten ikke noget træ tilbage - i hvert fald ikke i Danmark på det her tidspunkt.

Rasmus: Nej, det er rigtigt. Meget af det kommer fra Pommern for eksempel.

Jeanette: Som i dag ligger i Tyskland.

Rasmus: Ja, og også Østeuropa. Der er jo store skove dernede.

Jeanette: Så derfor kaster Det Britiske Imperium sine øjne på lille Danmark: Fordi det er en ressource, de gerne vil have fat i.

Rasmus: Ja, på grund af Danmarks beliggenhed, og fordi Danmark har en meget stærk flåde - altså en meget stærk orlogsflåde. De kan potentielt set blokere indgangen til Østersøen og dermed blokere briternes adgang til disse ressourcer, som reelt set er det, der holder Napoleon for døren. Det er, at de kan udbygge og vedligeholde deres orlogsflåde. Jeg tror, det er 95 procent af al hamp, som the Royal Navy bruger, der kommer fra Rusland. Så det er en ekstremt vigtig ressource - især under denne krig. Det er jo hele Europas skæbne, man kæmper om, kan man sige.

Jeanette: Ja, og det er den engelske flåde, som Jens og hans enhed ser komme igennem Øresund på det her tidspunkt.

Rasmus: Ja.

Jeanette: Har de nogen som helst chance for at stå imod, hvad der kommer?

Rasmus: Nej, det har de reelt set ikke. Danmark er neutral. Og efter Slaget ved Friedland, hvor der ikke længere er nogen til at garantere Danmarks neutralitet, starter der et kapløb mellem England og Frankrig: Hvem får først tvunget Danmark ind i folden? Britterne er ekstremt bange, netop fordi Danmark har denne flåde. Hvis den falder i hænderne på Napoleon, kan han for eksempel holde briterne ude af Østersøen. I virkeligheden hælder Danmark mere til England i denne konflikt end til Frankrig, og derfor står hele den danske hær faktisk nede ved hertugdømmerne ved sydgrænsen for at vogte på neutraliteten og sørge for, at Frankrigs hære ikke invaderer Danmark. Det er jo vildt paradoksalt. Pludselig kommer England, som man betragter som venligtsindede på trods af de skærmydsler, der nu har været i årene før. Og det er virkelig interessant, hvis man læser nogle af de her øjenvidneberetninger fra Helsingør. Lige pludselig ligger der et orlogsskib, dagen efter kommer der tre mere, og de bliver ved og ved. Der kommer flere og flere til. Hvor fanden skal de hen? Måske skal de ind i Østersøen - der foregår en masse derinde. Og lige pludselig - bum! - så omslutter de Sjælland. Den danske kronprins, som er rigets reelle leder, befinder sig nede i Kiel, for han står ved hæren. Der går en engelsk diplomat i land og giver ham simpelthen et ultimatum: "I bliver simpelthen nødt til at gå i Englands folk." Nu gør jeg det igen meget forsimplet. Og han beder om at få et pant. Det kommer ikke helt frem, hvad det er, men senere viser det

sig, at det er den danske flåde. De vil simpelthen have: I skal aflevere den danske flåde til os, og vi er jo jeres venner osv.

Jeanette: De har jo ikke en chance. De bliver taget på sengen!

Rasmus: Fuldstændig. Dette engelske krav bliver blankt afvist, og så ruller sagerne ligesom.

Jeanette: Og så er det, at englænderne begynder at kaste blikket på København. Hvad er det så, der sker dér?

Rasmus: Sjælland er omsluttet, så hæren kan ikke rigtig nå København.

Jeanette: Og komme tilbage og hjælpe.

Rasmus: Ja, det kan de ikke. Det vil sige, at man er prisgivet med de ressourcer, man har. Sjælland er støvsuget for soldater, så der er sådan set kun Københavns garnison, som består af ca. 4-5.000 mand. Og så er der ellers frivillige - altså forskellige borgerkorps og landstyrker. Altså, hvad der svarer til Hjemmeværnet el.lign.

Jeanette: Men man kan de holde englænderne ude?

Rasmus: Nej, det kan de ikke.

Jeanette: De taber første runde, kan man sige.

Rasmus: Ja. Efter at briterne har omsluttet Sjælland, begynder de at gå i land. Det her er den største amfibieoperation, landgangsoperation, på dette tidspunkt - i verdenshistorien. Det er en kæmpe operation: Der går 33.000 mand i land. Og Københavns forsvar har fået ordre til, at de ikke må fyre det første skud. For vi skal lige finde ud af det, og forhåbentlig kan vi holde os med skindet på næsen.

Jeanette: Så vi har 5.000 mand over for 33.000.

Rasmus: Ja, 13.000 i alt, med alt hvad der er af revl of krat. Men 5.000 regulære soldater. Og briterne, de får bare uhindret lov at gå i land.

Jeanette: For at komme tilbage til Jens og hans enhed: Det første slag er udkæmpet. Og det er ikke lykkedes Jens og hans kanonbåde at holde englænderne ude af Københavns Havn. Han beskriver det efterfølgende angreb på byen sådan her: "Endelig kom den frygtelige 2. september. Klokken var vel 8, da vi hørte et brag og så en lysning som i eksplosionen af et nært og voldsomt tordenvejr. Vi fór ud, og himlen var fyldt med alle slags brændende missiler: Bomber, granater, brandraketter. Den ulykkelige stad blev overøst med ild og jern. Hvor ilden rasede heftigst, sigtede fjenden grusomt med sine ødelæggende våben. Der knustes, dræbtes, brændtes netop alt og alle uden medlidenhed. Det går da helt galt.

Rasmus: Fuldstændig. Briterne omslutter København og bygger belejringsbatterier. Det er ikke bare kanoner. Det er nogle kæmpestore mortérer, der simpelthen altså kaster bomber ind over byen.

Jeanette: Altså, det er jo starten af 1800-tallet. Havde de den her teknik?

Rasmus: Ja, det har man haft siden sidst 1600-tallet - hvis ikke tidligere.

Jeanette: Men det er jo voldsomme mængder af våben, der bliver slynget mod København.

Rasmus: Ja, det er flere tusind bomber. Sådan nogle på 50-100 kg, som du kan kaste med en mortér i 2-3 kilometers afstand. Men så har man faktisk et nyt våben, som hedder 'konkaviske raketter.' Det er nogle brandraketter, man fyrer ind over byen. Det ligner reelt set bare en overdimensioneret nytårsraket.

Jeanette: Det tænkte jeg faktisk lige på.

Rasmus: Det gør det. Den er lavet i jern, og der er nogle modhager på, og den hakker sig ind i træværk osv., og så brænder det bare. Det er noget fosfor el.lign., der ikke kan slukkes med vand. Og så tænder den altså bare ild! Hele kvarteret fra Gammel Torv og hele vejen op til Nørreport bryder ud i lys lue. Det brænder simpelthen ned.

Jeanette: Ja, for man bygger stadigvæk meget af træ.

Rasmus: Ja og bindingsværk, hvor det kan sætte sig ind og brænde af. Og København er jo lige brændt 12 år før ved den store Københavns Brand, så den jo dårligt nok blevet genopbygget, og så sker det hele en gang til.

Jeanette: Briterne sætter gang i denne kæmpe landsætning af tropper, og det virker jo som en gigantisk overmagt. Hvordan reagerer de ude i landsbyerne?

Rasmus: Der er ikke ret meget, man kan gøre. Briterne omslutter Sjælland rimelig uhindret. Man forsøger godt nok at rejse en hær af landeværnet - det er bondemilits, en slags hjemmeværn også - som bliver kommanderet mod København. 6.000 bønderkarle, helt uvant med krig. De har haft lidt søndagstræning efter kirkegang i perioder, og de bliver så sendt ud mod en af verdens stærkeste hære. Briterne er jo i den grad kampvante. De har jo kæmpet i mere end et årti. Denne undsætningstyrke gør briterne da også kort proces på. Den tørner sammen med en britisk ligeså stor hærenhed ved Køge og bliver udraderet lynhurtigt. Dette slag blev i folkemunde døbt 'Træsko-slaget.'

Jeanette: Hvorfor?

Man siger, at de her bønder simpelthen smed træskoene for bedre at kunne flygte over hals og hoved. Der er også nogle forskellige udfald fra København, hvor man blandt andet brænder brokvartererne ned og fælder træer osv. Det er for, at kanonerne på Københavns Vold skal have fri skudvidde. Så der ikke er noget, som denne britiske hær, man forventer stormer byen, kan gemme sig bag. Så er der nogle søkrigsoperationer med Paludans kanonbåde, der ligger og forsøger at forstyrre briterne og sørge for, at britiske, bombardérfartøjer ikke sejler for tæt på byen. Man kan i øvrigt også beskyde nogle af de landbatterier, der ligger tættest på København. Og det er det.

Jeanette: Hvor lang tid varer det her bombardement?

Rasmus: Det varer tre nætter. I dagtimerne holder de inde, og folk kan bevæge sig ud osv. Men hele byen er en stor ruindyng: Der ligger murbrokker og glasskår i gaderne osv. Der er en helt masse mennesker, der dør. Der findes relativt makabre beskrivelser

af, hvordan folk bliver sprunget i luften osv. Og folk søger tilflugt i kældre - og også i Rundetårn er der bl.a. mange, der søger tilflugt.

Jeanette: Hvorfor lige Rundetårn?

Rasmus: Det er nogle ekstremt tykke mure, og det er derfor, man mener sig sikker der.

Jeanette: Hvor meget når briterne at få fyret i hovedet på os i de tre nætter?

Rasmus: Flere tusinde bomber - jeg tror det er 6.000 bomber - og ikke så mange af disse raketter - måske et par hundrede. Men det har en voldsom psykologiske effekt, for man har aldrig set det her før. Sådant nogle små raketter, som hvisler af sted og laver det, som nogle beskriver som slangeagtige lysstråler hen over himlen. Det er noget, man aldrig har set før. Det må også være ekstra chokerende, fordi alle tror, at briterne vil storme fæstningen - altså at de vil storme København, ligesom svenskerne gjorde i 1659.

Jeanette: Men der var det også isvinter.

Rasmus: Ja, men der stormede de mod fæstningsvoldene København er jo også en fæstning.

Jeanette: Det er jo lige her mellem vores to naboejendomme. Lige ved siden af her har vi Stormgade, hvor Stormen i 1659 var.

Rasmus: Lige præcis.

Jeanette: I 1659 holdt københavnerne jo volden. Det var soldater, der kom løbende ind over isen, hvor man bagefter kunne tage en sejr. Det her var jo noget helt andet. Havde de overhovedet en chance for at gøre modstand, københavnerne?

Rasmus: Det er jo hypotetisk, fordi man jo ikke ville vide, hvad der var sket, hvis briterne havde stormet byen. Men det var det, folk forventede. De forventet et eller andet sted en gentagelse af 1659. De stod på voldene og var klar til at afvise. Men det gjorde

briterne ikke. De valgte at bombe den civile by bag fæstningen og tvinge Danmark til overgivelse på den måde.

Jeanette: I dag ville vi anse dette som en krigsforbrydelse.

Rasmus: Ja, det ville man helt sikkert.

Jeanette: Det var bisset.

Rasmus: Om det så var historiens første terrorbombardement, hersker der lidt uenighed om. For der har også været rimelig mange voldsomme krigsbelejringer af byer før det. Og så netop det forhold, at København nu også er en fæstning. Det er jo rigets hovedfæstning. Men det er klart, at når man altså har civile mål - altså, det er jo ikke fæstningsværkerne, man forsøger at ramme - er der helt klart voldsomme krigsforbrydelser.

Jeanette: De der fosforraketter havde ét formål.

Rasmus: Ja.

Jeanette: Vi har faktisk en beskrivelse af bombardementet fra en af de civile, som led under dette, og som også var til stede i København, da angrebet fandt sted. En Sophie Thalbitzer, der beskriver angrebet fra sin lejlighed inde i København lige efter den første granat falder: "Næppe var den blevet slukket, før en anden bombe faldt i gården og sønder slog alle vinduerne. Straks efter faldt en ildkugle hos vores nabo og tændte. Vi troede os nu ikke et øjeblik sikre. Men hvor skulle vi hen? Ild og ødelæggelse omringede os. Jeg omfavnede min mand og min Billy. Vores eneste håb var at dø sammen." Det er en voldsom øjenvidneberetning, og jeg bliver simpelthen nødt til at spørge: Overlevede hun? Og hvad med hendes lille Billy?

Rasmus: Ja, hun overlevede, og Billy overlevede også. Så vidt jeg husker, døde han faktisk senere af sygdom, og det er jo det virkelig trist, men han overlevede trods alt bombardementet.

Jeanette: Godt. Men, jeg har lyst til at spørge: Hvad var det i det for englænderne? I at angribe en by fyldt med civile?

Rasmus: Jamen, de syntes virkelig ikke, at det var sjovt. De prøvede at få København til at overgive sig mange gange. Altså, de forsøgte diplomatiets vej. Men der var ikke noget at gøre. Københavns forsvaret havde fået lodret ordre fra kronprinsen om, at byen skulle forsvares for enhver pris. Det var altså virkelig også noget, der var kontroversielt i samtiden. Efterfølgende lød der et ramaskrig i Europa. Rusland erklærede krig mod briterne alene af den begrundelse. Det var de nok blevet nødt til alligevel, men det var simpelthen den officielle begrundelse. I Storbritannien, som havde en form for parlamentarisme, var oppositionen rasende. Det var virkelig en meget skændig dåd, som briterne havde kastet sig ud i.

Jeanette: Blev de ligefrem forhadte i Europa?

Rasmus: Ja, det gjorde de. Men det var de næsten i forvejen, for folk var så rasende den måde, de opbragte alle neutrale skibe, og havde gjort det i en menneskealder. Der var noget, Frankrig selvfølgelig aktivt brugte i krigspropagandaen. Også det her bombardement.

Jeanette: Det hører jo også med til krigen at fortælle dårlige historier om fjenden.

Rasmus: Det gør det.

Jeanette: Men hvordan oplevede de civile det her angreb? Havde man regnet med det?

Rasmus: Nej, man havde ikke rigtigt regnet med det. Man havde forventet en generel storm: At briterne ville storme fæstningsvoldene med bajonetterne forrest. Og i dagene op til var der en enorm gejst. Der er virkelig beskrivelser af, at folk var oppe at køre, og der var fyldt på kroerne. "Nu skal vi fandme give briterne!" For efter slaget på Reden - der havde fundet sted et par år før, hvor Danmark havde klaret sig rimelig godt mod briterne med skindet på næsen - var man lidt overmodige. Så der var i virkeligheden egentlig ret god stemning under belejringen. Især hos Søetaten: De sejlede ud - Paludan blandt andet - på de her kanonbåde og generede briternes bevægelser osv.

Jeanette: Men kunne de i realiteten stille noget som helst op?

Rasmus: Intet.

Jeanette: Hvor lang tid varer det her angreb?

Rasmus: Det varer i tre dage. Eller reelt fire dage, men tre nætter. Og så må København overgive sig betingelsesløst, for man kan godt se, hvor det bærer hen. Man kan ikke gøre noget. Man kan ikke række med kanonerne fra volden, fordi mortéerne står flere kilometer ude. Man kan intet gøre.

Jeanette: Hvordan ser København ud efter den 5. september? Efter disse tre nætter?

Rasmus: Fuldstændig sønderbombet. Det tager flere dage - faktisk flere uger - at slukke disse ildebrande. Det er simpelthen så voldsomt. Hele kvarteret fra Gammel Torv til Nørreport er altså fuldstændig nedbrændt og står i flere dage i lys lue. Og der er murebrokker overalt. Og Vor Frue Kirke, som er byens stolthed og byens vartegn, er fuldstændig ruineret. Helt smadret.

Jeanette: Det var det kirketårn, jeg beskrev i starten, der væltede.

Rasmus: Ja, og det er sådan set et, briterne sigter efter. Det er simpelthen sigtepunktet i byen.

Jeanette: Pragtfuldt. Har man nogle tal på, hvor mange civile der omkom her?

Rasmus: Det er meget omstridt, faktisk. I samtiden mente man, det var omkring 2000, men når man forsøger at eftergå disse tal i kirkebøger osv. er man ikke kommet op på mere end et par hundrede. Det er ikke det samme som, at der ikke kan have været det. Men vi kan ikke rigtig se det i kilderne, når man efterprøver det.

Jeanette: Efter et stort bombardement, når man skal begrave folk, kan man så være sikre på, at alle får en kirkelig begravelse?

Rasmus: Jeg er faktisk ikke helt klar over, hvordan begravelserne har foregået. Altså, det har foregået kristeligt.

Jeanette: Men det jeg tænker på er, at i andre krigszone til andre tider har man eksempler på, at man bliver nødt til at lave massegrave, fordi man simpelthen ikke kan følge med.

Rasmus: Jeg vil sige, at hvis der havde været massegrave, havde de nok fået enormt store monumenter osv., hvor man fik fejret eller dyrket martyriet. Det gjorde man under Slaget på Reden. Der lavede man en massegrav og byggede et stort, flot monument. Så det tvivler jeg på, at der har været.

Jeanette: Hvor mange boede der inden for murene på dette tidspunkt?

Rasmus: Der boede 100.000. Og det er fuldstændig vildt indenfor voldene.

Jeanette: Voldene bliver du lige nødt til at forklare mig for dem, der ikke lige kender København som sin egen bukselomme.

Rasmus: De går fra Kastellet og ned over Østre Anlæg.

Jeanette: Kastellet er ud mod Den Lille Havfrue, ikke?

Rasmus: Ja, det er. Der ligger stadig en stor fæstning. Meget, meget smuk. Så går voldene ned over Østre Anlæg ved Botanisk Have og H.C. Ørstedsparken og drejer så ud mod havnen ved Tivoli. Alle disse steder, jeg har nævnt nu, er faktisk gammelt voldteræn. Og så Christianshavns Vold, som stadigvæk findes den dag i dag.

Jeanette: Der boede 100.000 mennesker.

Rasmus: Det gjorde der.

Jeanette: Og ud af det døde der i hvert fald et par hundrede.

Rasmus: Ja.

Jeanette: Men opnår englænderne så deres mål?

Rasmus: Ja, det gør de. Danmark må kapitulere betingelsesløst, og briterne besætter nogle punkter i København, mens de gør flåden klar. De skal jo have flåden med. Det tager nogle uger at gøre den klar. Så sejler de ellers afsted i oktober med hele den danske flåde. Det er simpelthen nationens stolthed. Nationens selvforståelse ligger i disse skibe: Danmark som flådemagt. Da de sejler af sted, markerer det simpelthen starten på enden for storimperiet Danmark. Danmark er det her tvillingerige med Danmark og Norge og så forskellige kolonier rundt om i verden, hvor man selvfølgelig har flittig handelstrafik osv. Og det er simpelthen flåden, der garanterer den sikkerhed, at skibene kan sejle i fred.

Jeanette: Så det var altså slut med det Danmark, som folk kendte.

Rasmus: Fuldstændig.

Jeanette: Og efter bombardementets sidste dag, vågner Jens op, men han føler stadigvæk, han drømmer. Og han skriver: "Da jeg vågnede op næste morgen, var alt mig som en drøm. En hæsliig drøm. Da røgen fra de rygende ruiner af den brændte stad viste, at sagerne var på en jammerlig fod for det ulykkelige, fædrene land. Tungt hvilede den dræbende tanke hos os alle: Danmark er ikke mere. Nationens stolthed, den danske flåde, er tabt ved regeringens uduelighed hos en svag, stivsindig, uvidende regent, der på en ubegribelig måde lod sig dupere af en nederdrægtig fjende, der overfaldt os på en lumsk og grusom måde." Den gode Jens er jo ikke glad for sine kronprins her.

Rasmus: Denne erindringer er skrevet årtier senere, og der er ikke nogen tvivl om, at det her er set i bagklogskabens lys. For den danske kronprins blev mere eller mindre dyrket som en halvgud på dette tidspunkt.

Jeanette: Hvad hedder han?

Rasmus: Den senere Frederik 6.

Jeanette: Ja.

Rasmus: Man anså ham nærmest for halvguddommelig. Han fik æren for Slaget på Reden, denne halve danske sejr, og han havde løst stavnsbåndet med landboreformerne osv. Så han var en folkehelt, tror jeg sagtens, man kan sige. Men historiens dom har været hård, som man også hører Paludan give udtryk for her.

Jeanette: Ja. Så den nationale tanke på dette tidspunkt er, at Danmark ikke er mere.

Rasmus: Det her er en milepæl i danmarkshistorien. Det tror jeg ikke, der er nogen tvivl om, at man har kunnet se på dette tidspunkt. Men der opstår egentlig hurtigt en gejst. Danmark erklærer krig mod briterne på dette tidspunkt. Meget paradoksalt har briterne en idé om, at Danmark regerer rationelt, så de godt kan fortsætte med at være neutrale. Så kan de beholde deres handelsflåde, så opbringer vi ikke den. Men det vælger Danmark ikke.

Jeanette: Der var det dumt.

Rasmus: For Danmarks vedkommende?

Jeanette: Ja.

Rasmus: Det kan man godt sige. For det endte med, at Danmark tabte Norge. Eller at den danske konge tabte Norge. Norge var jo ikke en koloni, men et tvillingerige med den samme konge. Så det var det reelt set. Men på den anden side: Vi ved jo ikke, hvad der var sket, hvis Napoleon var gået op i Jylland og havde kværnet Danmark. Det var simpelthen et spørgsmål om pest eller kolera.

Jeanette: Så de var i virkeligheden en lus mellem to negle.

Rasmus: Fuldstændig.

Jeanette: Meget ubehageligt. Hvilken betydning har dette frygtelige bombardement og tabet af flåden så for Danmark? Du er lidt inde på det her: At vi ender med at tabe Norge osv. Men kommer vi nogensinde tilbage igen?

Rasmus: Nej, det gør vi ikke. Københavns Bombardement afløses af en syv år lang krig mod Storbritannien. En krig, som primært foregår på havet. Vi har jo ikke nogen flåde tilbage, så man bygger i stedet kanonbåde: Småbitte både, der kan nålestiksoperationer. Rofartøjer. Og så udsteder man det, der hedder 'kaperbreve', som er en slags statslicens til at drive sørøveri. Så flere hundrede kaperskibe står ud for at plyndre de engelske handelsskibe, der skal gennem de danske sund og bæltter til Østersøen for at hente flåderessourcer. Så man forsøger i virkeligheden at sætte en prop i hullet med disse små skibe. I virkeligheden er det en guerillakrig til søs.

Jeanette: Når du siger nålestiksoperationer... Altså jeg forestiller mig, de sidder i nogle store robåde og roer med de der kanoner. Og de er jo ikke lette, vel. Så udser man sig nogle vigtige skibe fra englændernes side: Hvis man er heldig at sænke dem, så er det strategisk godt.

Rasmus: Ja, altså alle de her handelsskibe bliver sejlet igennem hold i konvojer, som er beskyttet af engelske orlogsskibe, altså krigsskibe. Det vil sige, at når de så sejler gennem danske sund og bæltter, har man jo relativt lang afstand mellem skibene og vindforhold, der og gør, at der lige pludselig er nogen, der kan sakke agterud. Og så kan man se sit snit til - haps! - lige at tage en af dem.

Jeanette: Hvis man er heldig, at vinden vender, eller der sker et eller andet. For sejlskibe, er jo fuldstændig underlagt vejrforholdene.

Rasmus: Præcis. Hvis det bliver vindstille, må de jo simpelthen bare ligge som et stykke træ ude på vandet, uden at man kan navigere.

Jeanette: Så kan man forestille sig, at man har piftet: "Drenge, så er det nu!"

Rasmus: Sådan var det.

Jeanette: Og så ro ud og tænde kanonen og se, om man kunne ramme den.

Rasmus: Lige præcis. Og der går man også i kast med større britiske fartøjer: Der bliver erobret et par håndfulde britiske orlogsfartøjer på den bekostning. Når de ligger stille, kan de intet gøre. Og så kommer de ud som sådan et ulvekobbet og går til angreb

fra alle sider og skyder de her skibe helt langsomt i stykker, indtil de må overgive sig. Det er taktikken.

Jeanette: Det retter de måske lidt op på moralen, trods alt.

Rasmus: Meget. Især også det med, at man tager de her handelsskibe, som er fyldt med flåderessourcer, råmaterialer osv. Det gør så, at man kan bygge flere kanonbåde og flere kaperskibe osv. Så det er helt klart.

Jeanette: Hvad betyder det for den måde, som Danmark forholder sig på i de sidste år i Napoleonskrigene? For denne konflikt får jo også en ende.

Rasmus: Ja, det gør den. Napoleon går ind i Rusland i 1812. Det er det her meget berømte, at Napoleon går ind, og hele hans hær bliver smadret - både af den russiske hær og den russiske vinter især.

Jeanette: Ja, men den skal jeg lige have igen. For havde Rusland ikke tabt til Napoleon?

Rasmus: Jo, der mangler jeg lige en mellemregning. Jo, det er rigtigt. Napoleon er så irriteret over, at Rusland stadig sælger flådematerialer til briterne. Og det er fordi, at den russiske økonomi er så afhængig af det, at man bliver nødt til at se lidt gennem fingrene med det. Briterne gør det simpelthen gennem stråmand, og det er Napoleon så forbitret over, at han til sidst erklærer russerne krig.

Jeanette: Igen.

Rasmus: Igen. Så går han mod imod Moskva og bliver fuldstændig udraderet og langsomt pillet fra hinanden.

Jeanette: Han havde lige glemt, hvad tid på året han gik ind mod Moskva.

Rasmus: Det er jo det. Le Grand Armé, som den franske hær populært bliver kaldt, bliver simpelthen udraderet. Udslettet.

Jeanette: Af den russiske vinter også, ikke?

Rasmus: Jo, primært af den russiske vinter. Russerne blev bare ved med at trække sig tilbage og benytte sig af den brændte jords taktik.

Jeanette: Hvad er den brændte jords taktik?

Rasmus: Det er, at man ødelægger alt på sin vej tilbage. At man for eksempel plyndrer landet for proviant, for fødevarer osv. De går simpelthen langsomt til, mens de forsøger at erobre Rusland.

Jeanette: Kan man sige, at Napoleon glemte lidt at være rationel? Og var en lille mand med et meget stort ego?

Rasmus: Det ved jeg ikke. Jeg tror egentlig, det var relativt rationelt. Han sad jo på hele Europa, og så havde han lige den genstridige allieret, som han ville sætte på plads. Alttså, det ved jeg ikke. Men i hvert fald: Da Napoleons hær er udraderet, vejrer hele det Europa, han har besat, morgenluft. Og så kaster alle sig over denne her amputerede franske militærmaskine. Danmark, den danske kronprins, bliver ved med at holde på Napoleon. Han skifter ikke hest, og det burde han nok have gjort.

Jeanette: Han tænkte nok også, at han bare lige kunne sætte Moskva på plads.

Rasmus: Ja. Og det vil sige, at alle lande kaster sig over Frankrig og Danmark.

Jeanette: Super.

Rasmus: Og den danske arvefjende, Sverige, har været rigtig interesseret i at erhverve sig Norge. For russerne er jo i den franske fold og var det indtil 1812 efter Slaget ved Friedland, og svenskerne var allieret med briterne. Så der ser de selvfølgelig muligheden for at erhverve Finland. Finland er på dette tidspunkt en svensk provins. Og de erobrer hele Finland. Så vil svenskerne gerne kompensere for dette tab ved at tage Norge. Så da alle Europas magter kaster sig over Frankrig, og alle de her hære er på vej mod Frankrig, så drejer den svenske hær lige nordpå og går op i Jylland og besætter hele Jylland. Og Danmark må så bede om fred, for der er simpelthen ikke noget at

gøre. I 1814 kommer der en fred i Kiel, og der må Danmark simpelthen afstå Norge til Sverige.

Jeanette: Så nu er det slut med at tænke sig selv som en stormagt for Danmark.

Rasmus: Ja, der er det. Den danske handelsflåde er udraderet, man har ikke nogen orlogsflåde af betydning, og Danmark er i øvrigt gået statsbankerot i 1813. Det er på grund, at man ikke har haft noget handel, og at man har haft en masse krigsudgifter. Så der ligger Danmark fuldstændig amputeret. Vi plejer jo meget at snakke om 1864 som "Her blev Danmark en miniputstat". Men denne udvikling startede meget før. Det startede simpelthen med Københavns Bombardement. Det var begyndelsen til enden.

Jeanette: Så begyndte det at gå voldsomt ned ad bakke. Hvad sker der egentlig med Jens?

Rasmus: Jamen, Jens kæmper lidt i denne søkrig, men kommer ikke ud for de store begivenheder. Og hans erindring slutter relativt brat. Så hvad der præcist sker med ham, kan jeg ikke sådan lige huske. Men det kan man sikkert slå op i Dansk Personalhistorisk Leksikon for at finde ud af. Jeg kan simpelthen ikke huske det.

Jeanette: Men det er også fair nok, for han var jo en lille fisk i det her store magtspil. Hvad skete der, efter man sluttede fred efter sådan en frygtelig krig, med de civile? Hvad skete der med deres selvforståelse? Er der nogle spor efter dette kæmpestore nederlag?

Rasmus: Det er helt klart. Der starter den småstatsmentalitet, som vi har snakket meget om efter den 1864. Men det det sjove er, at Danmarks sådan rejser sig af ruinerne af det her. Og så starter Den Danske Guldalder, som vi kender med guldaldermalerne, Ørstederne, Søren Kirkegaard, H.C. Andersen. I virkeligheden det Danmark, vi kender. Meget af dansk kultur og dansk selvforståelse er jo skabt her. Den selvforståelse, vi har i dag, er jo ikke Danmark som det store verdensomspændende handelsimperium. Og det er det jo ikke. Det er jo lige præcis det her: Det er juletræer og Peter Faber, vi synger til jul. Det er H.C. Andersen osv. Det er jo her, en ny dansk identitet, som vi stadigvæk har i dag, bliver skabt på ruinerne af det sønderbombede København. Det mener helt klart.

Jeanette: Så det er simpelthen en 'game changer' - også rent mentalt - som har præget os helt op til i dag.

Rasmus: Ja, helt klart. Også storpolitisk. Konturerne til det Skandinavienskort, vi kender i dag, bliver skabt her. Norge som selvstændig: De bliver jo først svensk, men løsriver sig så senere. Og det samme med Finland som blev russisk ærkehertugdømme. De statsgrænser, vi kender i dag, bliver reelt set tegnet på det her tidspunkt.

Jeanette: For at få det skåret helt ud i pap: Når vi gør regnestykket op efter denne krig, hvad er der så tilbage af Danmark?

Rasmus: Der er Danmark og hertugdømmerne og så er der de norske bilande, altså Island og Grønland.

Jeanette: 'Bilande' siger du godt nok, men det er jo kæmpe territorier.

Rasmus: Ja, men man kalder lige præcis det her for norske bilande - reelt set er det kolonier - i modsætning til det, som vi normalt opfatter som kolonier, dvs. Vestindien og Trankebar og Guldkysten.

Jeanette: Guldkysten, hvor er det nu, det er henne?

Rasmus: Det er i Afrika. Det er simpelthen der, hvor der er blevet handlet slaver, som bliver sendt til Vestindien og arbejder sig ihjel i sukkerplantagerne. For at sige det populært.

Jeanette: Super. Men det mister vi også undervejs?

Rasmus: Det er senere. Men efter tiden har man set, at når du ikke har en krigsflåde, der i bund og grund kan garantere forbindelserne til hele det her, så må det på et eller andet tidspunkt falde sammen.

Jeanette: Det er jo på en eller anden måde både en frygtelig historie vi er igennem, men også en historie, som på en eller anden måde har formet den danske nationale opfattelse af os selv.

Rasmus: Det mener jeg helt klart. Helt sikkert.

Jeanette: Kan vi lære noget af denne historie? Kan vi lære noget af bombardementet af København, og hvad der skete her?

Rasmus: Historiens dom har været: Især Danmarks - som vi har vi har været inde på med Paludan - har været, at en statsleder som Frederik den senere/ Frederik 6., som har været ubøjelig, som er præget af tidligere tiders æresidealer, loyalitetsopfattelser osv., har været meget lidt agil i forhold til stormagterne.

Jeanette: Jeg vil gerne komme tilbage til kronprinsen, for hvad er det for en uddannelse der præger ham? Har han levet i en osteklokke, eller han agerer han egentlig rationelt ud fra den tid, han var i? For vi kan jo hurtigt sidde og ryste på hovedet af ham og sige: Han var sgu da et fjols. Han var født til det, og så danderede han den rundt og tog alle de forkerte beslutninger. Og så stod vi lige pludselig uden Norge og en flåde.

Rasmus: Der er jo ikke nogen tvivl om, at vurderingen af ham har været i bagklogskabens lys. Det er nemt at påpege en masse fejl bagefter. Jeg tror, at den største fejl, der blev begået, nok var, at han ikke skiftede hest i 1812. Det er helt klart.

Jeanette: Men hvilken baggrund havde man som kronprins? Er han uddannet militærstrateg?

Rasmus: Det brystede han sig selv af at være. Han var en meget militaristisk regent og en meget enevældig regent.

Jeanette: For vi har enevælden på dette tidspunkt, og hvad er det det helt præcist betyder?

Rasmus: Enevælden er, at kongen reelt set regerer landet alene. Tidligere regerede kongen på vegne af adelen, men på dette tidspunkt regerer kongen - i hvert fald på pa-

piret - alene. Han har et kæmpe embedsværk, han har ministerier, han har et statsråd osv. Der er rimelig meget 'checks and balances' i forhold til, at det her embedsværk kan udmanøvrere enhver konge, som har lidt for vanvittige ideer.? Men Frederik 6. har faktisk på dette tidspunkt mere eller mindre udmanøvreret alle disse 'checks and balances'. Statsrådet er blevet desavoueret, at han har tiltaget sig den øverste militære magt og regerer landet gennem sin adjutantstab - altså sine militære officerer. Så Danmark er jo reelt set styret af en militærjunta med kronprinsen for bordenden. Han har mere enevældig magt, end nogen enevældig regent har haft både før og senere.

Jeanette: Hvis vi skal tage det op til i dag og skal kigge på det, så kan man sige, at den styreform, man havde på det her tidspunkt, også var med til, at der var for få om at tage en så afgørende beslutning.

Rasmus: Det tror jeg helt sikkert. Men det sjove, synes jeg, er når vi ser på tiden i dag. Dommen har været sønderlemmende: Han har været præget af nogle idealer, han har været for lidt pragmatiker. Det har været dommen. Taget fejlagtige beslutninger. Men nu har vi jo en Ukraine-krise og Zelensky, som er en stor folkehelt. Han er jo heller ikke pragmatiker. Han er netop også besjælet af nogle idealer og en stejlhed over for en overmagt. Det kan man godt sige, at Frederik 6. også var: Han blev også dyrket i samtiden som sådan en halvgud. Så det er jo svært at sige, hvordan historiens dom blive over Zelensky. Det kan vi jo ikke vide endnu. Indtil videre ligger Ukraine halvt i ruiner. Vi kender heller ikke udfaldet på lang sigt. Men det er ret interessant at tænke på, at historiens dom meget vel kan blive en helt anden. Det det kan vi faktisk ikke rigtig vide endnu.

Jeanette: Så det er derfor, at det er så vigtigt en gang imellem lige at gå tilbage i historien og hente nogle fortællinger frem. For det kan give et perspektiv på den virkelighed, som vi står midt i i dag.

Rasmus: Ja, det kan man sige.

Jeanette: Hvad hvis kronprinsen havde vundet? Hvis man siger, at de ikke havde bombarderet København? At de ikke havde gået så hårdt til værks? At der var nogen, der måske kunne have kommet dem til undsætning eller hvad ved jeg? Ville dommen så have været anderledes?

Rasmus: Det tror jeg helt bestemt. Men spørgsmålet er jo: Kunne udfaldet have været anderledes? Det er jo så nemt at være kontrafaktiske, men reelt set var det her et kapløb mellem Storbritannien og Frankrig om, hvem der først nåede Danmark. Og hvis det nu havde været Frankrig, så havde Frankrig besat Jylland. Det var Danmarks kornkammer og Norges kornkammer - Norge kunne ikke brødføde sig selv. Og spørgsmålet er, om udfaldet havde været ret meget anderledes. Jeg tror i virkeligheden, at læren er, at småstater og neutralitet har meget svære kår i en stormagtskrig.

Jeanette: Det skal vi bare huske i dag også.

Rasmus: Det tror jeg bestemt.

Jeanette: Jeg er glad for vores NATO-medlemskab.

Rasmus: Nu er der jo spørgsmål om, om Ukraine kan have neutral status og så videre. Altså: er der noget, der hedder det? Vi ved jo godt, at Sverige og Finland officielt er neutrale. Men alle ved jo også godt, at i det øjeblik, der kommer en storkrig, vil de ryge under NATO-paraplyen meget hurtigt. Og det er jo spørgsmålet om, om Ukraines neutralitet reelt er en mulighed. Det kan godt være, det er det på papiret, men de facto? Det tvivler jeg på.

Jeanette: Rasmus Voss, tusind tak fordi du var med i dag for at gøre os klogere på en af de største katastrofer, der har ramt København.

Rasmus: Det var da så lidt.

Jeanette: Mit navn er Jeanette Varberg, og du har lyttet til Varbergs Danmarkshistorier. Produceret af Juhl & Brunse for Vores Tid og 24syv. Tilrettelagt og produceret af Luna Lam og Nicolai Sørensen. Redaktør er Lucas Francis Claver. En særlig tak til Rasmus Voss fra Krigsmuseet. Find podcasten på www.24syv.dk, www.vorestid.dk. eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.

Speaker: Kære lytter. Du har lyttet til et program fra 24syv. Du kan finde meget mere modig, nysgerrig og magtkritik taleradio på 24syv-appen. Hent den i App Store og Google Play.